

PROLOG

TEA

RIM, RUJAN, ANNO DOMINI 81.

Razrezala sam zapešće čvrstim potezom noža, gledajući sa zanimanjem šikljanje krvi iz vene. Zapešća su mi bila prošarana ožiljcima od noža, ali pogled na vlastitu krv još me uvijek opčinjavao. Uvijek je postojala opasnost: hoću li, nakon toliko godina, ipak biti previše neoprezna i zarezati preduboko? Je li stigao dan kad ću gledati kako moj mladi život otječe u plavu zemljanu posudu s lijepim frizom s nimfama sa strane? Ta mi je pomisao unosila vedrinu u život u kojemu je bilo vrlo malo uzbuđenja.

Međutim, to se tog puta nije dogodilo. Prvi nalet krvi prešao je u kapanje, tako da sam se naslonila na stup s mozaikom u atriju, držeći u krilu plavu posudu. Uskoro će mi oči prekriti ugodna maglica, a svijet će nestati u nježnoj izmaglici. Danas mi ta maglica treba. Idem s novom gospodaricom u Kolosej — gledati gladijatorske borbe u čast stupanja na prijestolje novoga cara. A ono što sam čula o igrama...

— Tea!

Glas moje gospodarice. Promrmljala sam nešto bezobrazno na mješavini grčkoga, hebrejskoga i uličnoga latinskog od čega ona nije razumjela baš ništa.

U plavoj je posudi plivala čašica moje krvi. Umotala sam zapešće tkaninom, svezala čvor zubima i zatim posudu ispraznila u fontanu u atriju, pazeći da ne umrljam svoju smeđu vunenu tuniku. Oko sokolovo moje gospodarice u hipu bi primijetilo krvavu mrlju, a nije mi se baš dalo objašnjavati kako redovito, jednom ili dvaput mjesečno, uzmem plavu posudu s lijepim frizom s nimfama sa strane i napunim je vlastitom krvlju. Zapravo, ako ćemo pošteno, malo je toga što bih uopće htjela objašnjavati svojoj gospodarici. Nije me dugo posjedovala, ali *to* sam već znala.

— Tea!

Okrenula sam se prebrzo, tako da sam se morala nasloniti na stup u atriju. Možda sam pretjerala. Ako ispustite previše krvi, obuzme vas nesvjestica. To nikako nije pametno učiniti onoga dana kada bih trebala gledati klanje tisuća životinja i muškaraca.

— Tea, dosta je ljenčarenja! — Lijepa glava moje gospodarice provirila je kroz vrata spavaonice. Uzrujane crte njezina lica bile su u mojim očima ugodno mutne. — Otac me čeka, a još me moraš odjenuti.

Pošla sam poslušno za njom, a činilo mi se da mi stopala lebde nekoliko centimetara iznad tla. Iznad neukusnog poda s mozaikom na kojemu su bile prikazane scene gladijatorskih borba s trozupcima, s obilatim špricanjem krvi na četvrtastim crvenim pločicama. Neukusno, ali prikladno. Otac moje gospodarice, Kvint Polije, bio je jedan od organizatora carskih gladijatorskih borba.

— Plavu haljinu, Tea! S bisernim broševima na ramenima.

— Da, gospodarice!

Gospodarica Lepida Polija. Kupljena sam za nju prije nekoliko mjeseci, kad je navršila četrnaest godina — kao samo njezina služavka, da joj uređuje frizuru i nosi lepezu, sada kada je već gotovo bila žena. Kao dar, nisam bila u istom visokom rangu kao biserna ogrlica i srebrne narukvice, ili kao pola tuceta svilenih haljina koje je također dobila od oca koji ju je obožavao, ali sviđalo joj se imati vlastitu sjenu.

— Opet si se porezala za vrijeme jela, Tea? — Odmah je uočila zavoj na mojem zapešću. — Doista si nespretna. Samo pazi da ti

ne ispadne moja kutija s nakitom jer ću, ako se to dogodi, biti jako ljuta. Dakle, želim zlatne vrpce u kosi, u grčkom stilu. Danas ću biti Grkinja... kao i ti, Tea.

Znala je da nisam Grkinja, unatoč imenu koje mi je nadjenuo atenski trgovac čije sam vlasništvo najprije bila. — Da, gospodarice — promrmljala sam na svojem najboljem grčkom. Počela se mrštiti između svojih lijepih crnih obrva. Bila sam bolje naobražena od nje i to ju je beskrajno izluđivalo. Nastojala sam je podsjetiti na to barem jednom tjedno.

— Tea, ne pravi se važna! Ti si samo još jedna mala židovska robinja. Ne zaboravi to!

— Da, gospodarice. — Krotko sam uvijala i pričvrščivala njezine uvojke. Ona je već brbljala dalje.

— ... Otac kaže da će se danas poslijepodne boriti Belerofont. On je doista naš najbolji gladijator, ali to njegovo plosnato lice! Može se otmjeno obući, ali ni svi parfemi ovoga svijeta neće ga pretvoriti u Apolona. Naravno, prekrasno je otmjen, čak i dok probada ljude kroz vrat — hej! Ubola si me!

— Oprostite, gospo!

— Nešto si mi zelena. Znaš, nema razloga da ti bude zlo zbog igara. Gladijatori, i robovi, i zatvorenici — svi će oni ionako umrijeti. Ovako se barem mi zabavljamo.

— Možda je to zbog moje židovske krvi — rekoh. — Nama smrt nije zabavna.

— Možda je to. — Lepida je proučavala svoje lakirane nokte. — Barem će igre danas biti uzbudljive. Budući da se car bio razbolio i umro usred sezone, mjesecima nismo imali dobrih igara.

— Kako nesmotreno od njega — složih se.

— Barem je novi car, navodno, ljubitelj igara. Car Domicijan. Titus Flavius Domitianus... Pitam se kakav će biti! Otac se potrudio da mu priredi najbolje okršaje. Srebrne naušnice, Tea.

— Da, gospodarice!

— I parfem od mošusa. Tako! — Lepida se promotrila u zrcalu od ulaštenog čelika. Bila je vrlo mlada — imala je četrnaest godina,

kao i ja — možda i premlada za bogatu svilenu haljinu, bisere, ruž. Međutim, nije imala majke, a Kvint Polije, inače prepreden u poslovanju s trgovcima robovima i lanistima, bio je tijesto u rukama svojega jedinog djeteta. Osim toga, ona je svojom pojavom nesumnjivo upadala u oči. Njezina ljepota nije bila u paunski plavim očima niti u metru duge, svilene, crne kose koja je bila njezin ponos i radost. Njezina je ljepota bila u njezinu olimpskom držanju. Uz pomoć tog držanja gospodarica Lepida Polija željela je uloviti uglednoga supruga, patricija koji će podignuti obitelj Polijon u najviše razrede rimskoga društva.

Pozvala me bliže, dok je lepeza od paunovih pera polako njihala njezine oblikovane uvojke. U zrcalu iza nje ja sam bila tamnosmeđa sjena: štrkljasta tamo gdje je ona bila bujna, spaljena od sunca tamo gdje je ona bila bijele puti, turobna tamo gdje je ona bila sjajna. Vrlo uvjerljivo za nju.

— Vrlo uvjerljivo! — rekla je, odražavajući moje misli. — Ali doista ti treba nova haljina, Tea. Izgledaš kao visoko, mrtvo drvo! Hajdemo, otac čeka.

Otac je doista čekao, ali njegova se nestrpljivost smekšala čim mu se Lepida nasmiješila i napravila piruetu poput djevojčice. — Da, izgledaš vrlo lijepo. Danas se svakako smješkej Emiliju Grakhu. On je iz vrlo važne obitelji, a voli lijepe djevojke.

Mogla sam mu reći da Emilije Grakho baš ne voli lijepe *djevojke*, ali mene nije pitao. Možda je trebao. Robovi čuju sve.

Većina je Rimljana morala ustati u zoru da dobije dobra mjesta u Koloseju. Ali, sjedala za obitelj Polijon bila su rezervirana, tako da smo krenuli dosta kasno da na vrijeme pozdravimo sve velike obitelji. Lepida je blistala u prisutnosti Emilija Grakha, u prisutnosti patricijskih dužnosnika koji su besposličarili na uglu ulice, kao i u prisutnosti bilo koga s grimiznom togom i starim imenom. Njezin je otac važno razmjenjivao tračeve sa svakim patricijem koji bi mu uputio obvezatan smiješak.

— ... Čujem da car Domicijan uskoro planira pohod na Germaniju! Želi nastaviti gdje je njegov brat stao, ha? Nema sumnje, car Tit pokazao je tim barbarima gdje im je mjesto, a vidjet ćemo hoće li Domicijan biti uspješniji od njega...

— Kvint Polije — čula sam otezanje u govoru jednoga patricija. — Doista, već sam njegov miris...!

— Ali odlično obavlja svoj posao. Što je jedan smiješak tu i tamo, ako će nakon toga nastaviti naporno raditi?

I tako je Kvint Polije nastavio s klanjanjem i namještenim smješkanjem. Prodao bi trideset godina života za čast nošenja imena obitelji Julijevaca, Grakha ili Sulpicija. Kao i moja gospodarica, kad smo već kod toga.

Zabavljala sam se gledajući ponudu prodavača na štandovima kojih su bile pune ulice. Suveniri mrtvih gladijatora, krv ovoga ili onoga velikog borca sačuvana u pijesku, mali drveni medaljoni s likom velikog Belerofonta. Ovi posljednji se nisu baš najbolje prodavali jer čak ni umjetnici nisu Belerofontu mogli podariti lijepo lice. Puno su se bolje prodavali portreti naočitog tračkog borca s trozupcem.

— Tako je lijep! — Krajičkom oka spazila sam skupinu djevojaka kako uzdiše nad medaljonom. — Svake večeri usnem s njego-
vom slikom pod jastukom.

Nasmiješila sam se. I mi, židovske djevojke, volimo da su naši muškarci borci, ali volimo i da su stvarni i da dugo žive. Volimo muškarce koji mogu ujutro otkinuti glavu legionaru, a navečer doći kući, sjesti na čelo stola za šabat. Samo Rimljanke mogu sanjariti nad grubim neukusnim portretima muškaraca koje nikada nisu vidjele, muškaraca koji će vjerojatno umrijeti do kraja godine. S druge strane pak, možda je i bolje sanjariti o muškarcu kojega čeka kratak život. On nikada neće ostarjeti, nikada neće prestati biti lijep, a ako vam i dosadi, ubrzo će otići.

Oko Koloseja gužva je postajala sve življom. Često sam hodala u njegovoj velikoj mramornoj sjeni dok sam obavljala sitne poslove za svoju gospodaricu, ali sada sam prvi put bila unutra i trudila se da ne blejim otvorenih usta. Toliko velik, toliko puno mramornih lukova, toliko puno kipova koji oholo zure sa svojih postolja, toliko sjedala! Kažu da se unutra može nagurati pedeset tisuća gorljivih gledatelja. Arena pogodna i za bogove, čiju je gradnju započeo pokojni car Vespazijan, a dovršio njegov sin, pokojni car Tit, otvorena

je danas u slavu Titova mlađeg brata koji je upravo odjenuo carsku grimiznu boju kao car Domicijan.

Toliko mramora za jednu mrtvačnicu. Više bih voljela kazalište, a i radije bih slušala glazbu nego gledala muškarce kako umiru. Zamišljala sam kako bi bilo pjevati ovolikoj svjetini, stvarnoj publici, umjesto žabama u stakleniku dok ribam pločice...

— Tea, maši tom lepezom! — Lepida se smjestila u svoje baršunaste jastuke, mašući poput carice svjetini koja je nakratko kliktala njezinom ocu. Muškarci i žene obično su za vrijeme igara sjedili razdvojeno, ali Kvint Polije je, kao organizator igara, mogao sjediti sa svojom kćeri ako je tako htio. — Malo brže, Tea! Bit će užasno vruće. Doista, zašto ne zahladi? Navodno je *jesen*.

Poslušno sam mahala lepezom naprijed-natrag. Igre će trajati cijeli dan, što je značilo da me čeka dobrih šest sati mahanja perjem. Uh, boljet će me ruke!

Trube su limeno zatrubile. Čak je i moje srce ustitralo na zvuk toga uzbudljivog i glasnog trubljenja. Novi je car ušao u carsku ložu i podignutom rukom pozdravio svjetinu. Podignula sam se na prste kako bih ga vidjela. Domicijan, treći car iz dinastije Flavijevaca: visok, rumenih obraza, blještav u svojem purpurnom ogrtaču i sa zlatnim dijademom.

— Oče — vukla je Lepida oca za rukav. — Je li car *doista* čovjek tajnih poroka? Jučer u kupelji čula sam...

Mogla sam joj reći da sve careve prati priča da su ljudi s tajnim porocima. Car Tiberije i njegovi mladi robovi, car Kaligula koji je spavao sa svojim sestrama, car Tit i njegove ljubavnice — koja korist od cara, ako ne možete smisliti neki sočan trač o njemu?

S druge strane, Domicijanova carica bila je manje vrijedna govorkanja. Bila je visoka, nalik na kip, i ljupka dok je uz svojega supruga cara koračala naprijed, mahnuti glasnoj svjetini. No, sva su razočaravajuća izviješća govorila da je carica bila besprijeekorna supruga. Ipak, njezina zelena svilena stola i smaragdi izazvali su određen žamor divljenja među ženama. Zeleno će se ove sezone nesumnjivo nositi.

— Oče — povuče opet Lepida oca za rukav. — Znaš da mi se svi dive svaki put kad odjenem zeleno. Smaragdna ogrlica poput caričine...

Za carem su išli njegovi razni rođaci — bila je tu nećakinja, mlađa kći cara Tita, Julija. Ona je, navodno, zatražila da se pridruži vestalkama, ali njezin je zahtjev odbijen. Osim toga, svi su ostali bili dosadni. Bila sam razočarana. Moj prvi susret s carskom obitelji, a izgledali su kao bilo koja druga skupina mlitavih patricija.

Car je stupio naprijed, podignuo ruku i uzviknuo da otvara igre. Imao on tajne poroke ili ne, ima lijep glas koji odjekuje.

Drugi su mi robovi u puno navrata objašnjavali igre, čudeći se mojem neznanju. Jutarnje svečanosti uvijek su otvarale borbe divljih životinja. Danas je prva na redu bila borba između slona i nosoroga. Nosorog je svojim rogom iskopao slonu oko. Mogla sam sretno proživjeti život, a da ne saznam kako zvuči krik slona.

— Sjajno! — Polije baci nekoliko novčića u arenu. Lepida je prebirala po tanjuru datulja u medu. Ja sam se usredotočila na lepezu od paunova perja. *Mah, mah, mah.*

Nakon toga uslijedila je borba bika i medvjeda, zatim lava i leoparda. Poslastice da dodatno uzbude gledatelje, navodno. Medvjed je bio trom, tako da su mu trojica timaritelja oštrim motkama morala raskrvariti bokove prije nego što je napao bika, ali lav i leopard su vrisnuli i poletjeli jedan na drugoga istog trena kad su pušteni s lanca. Svjetina je klikkala i žamorila, uzdahnula i potom se umirila. Uslijedili su raskoš i uzbudljiv prizor, uzbudljiv za oči nakon što je privučena pozornost svjetine: pitomi gepardi u srebrnim ormama kako se bešumno kreću po areni, bijeli bikovi sa zlatnim dječaćičima na leđima, okićeni i ukrašeni slonovi koji se sporo kreću dostojanstvenim plesnim koracima, praćeni nubijskim sviračima frula...

— Oče, mogu li dobiti nubijskog roba? — vukla je Lepida oca za rukav. — Dva, čak. Da nose moje pakete kada idem u kupnju...

Slijedio je šaljiv dio. Pitomi tigar pušten je u arenu za desetak zečeva u bijegu. Skakao je u bljesku pruga, skupljao ih jednoga

po jednoga u ralje i neozlijeđene vraćao krotitelju. To je bilo doista zgodno. Uživala sam, ali po tribinama se tu i tamo moglo čuti negodovanje. Ljubitelji Koloseja nisu došli zbog igara, došli su zbog krvi.

— Car je posebice naklonjen božici Minervi — govorio je Kvint Polije monotonim glasom. — Podignuo joj je novi hram u svojoj palači. Možda bismo trebali napraviti nekoliko velikih javnih žrtava...

Pitomi tigar i njegov krotitelj tiho su izišli van, a njihovo je mjesto zauzelo stotinu bijelih jelena i stotinu dugovratih nojeva koji su u punom galopu pušteni u arenu. Njih su zatim, jednoga po jednoga, ustrijelili strijelci s visine. Lepida je ugledala neku svoju znanicu u susjednoj loži i gugutajući se pozdravljala s njom tijekom tog prolijevanja krvi.

Na redu su bile daljnje borbe sa životinjama. Kopljanici protiv lavova, bivola, pobješnjelih bikova. Bivoli su padali zbunjeni i mučujući, bikovi su divlje nasrtali na koplja koja su im parala prsa, a lavovi su režali i vrebali, tako da su uspjeli uhvatiti i jednoga kopljanika prije nego što su ih sve ulovili i prosuli im crijeva. Divne li zabave. *Mah, mah, mah.*

— Gle, gladijatori! — Lepida je odložila pladanj na stranu i uspravila se. — Divni primjerci, oče!

— Samo najbolje za cara! — Pogladio je bradu svoje kćeri. — I za moju malenu koja toliko voli igre! Car je htio bitku, ne samo uobičajene okršaje. Nešto veliko i posebno prije podnevnih pogubljenja...

Odjeveni u grimizne ogrtače, gladijatori su u koloni izišli kroz vrata i polako napravili krug po areni dok je publika klikkala. Neki su ponosno paradirali, a neki su bijesno koračali naprijed, ne gledajući ni lijevo ni desno. Naočiti trački borac s trozupcem slao je poljupce svjetini, a obožavateljice su ga zasipale ružama. Pedeset gladijatora bilo je podijeljeno u parove koji će se boriti do smrti. Njih dvadeset i pet pobjednički će izići kroz Vrata života arene. Dvadeset i petoricu će željeznim kukama izvući kroz Vrata smrti.

— *Pozdravljamo te, care!* — viknuli su kao jedan prema carskoj loži. — *Pozdravljamo te iz sjene smrti!*

Zveket naoštrenog oružja. Struganje oklopa obloženih kovi-
nom. Škripanje brojnih stopala na pijesku dok su se dijelili u paro-
ve. Počelo je nekoliko tobožnjih borba, najprije s drvenim oružjem,
a tada je car spustio ruku.

Začuo se zveket oštrica. Publika je poletjela naprijed, naslanja-
jući se na mramorne ograde, ohrabrujući svoje favorite i proklinjući
one nespretne. Mahali su, kladili se, urlikali.

Ne gledaj. Mah, mah — radila je lepeza. *Ne gledaj!*

— Tea, što misliš o Germanu? — upita me Lepida umiljatim
glasom.

Pogledala sam. — Nema sreće — rekla sam dok je čovjek
umirao, zavijajući na trozupcu svojega protivnika. U susjednoj loži
senator je zgroženo bacio šaku novčića.

Arena se pretvorila u divlje more boraca. Pijesak je već bio
prošaran krvlju.

— Onaj Gal traži milost. — Polije proviri van, pijuckajući svo-
je vino. — Loša predstava, ispao mu je štit. *Iugula!*

Iugula! — Ubij ga! — Bilo je tu i: *Mitte!* — Poštedi ga! — ali
to se nije čulo tako često. Kako sam poslije otkrila, morate pokazati
neviđenu hrabrost da vas Kolosej poštedi.

Gledatelji hoće junačenje, hoće krv, hoće smrt. Neće preplaše-
ne muškarce. Neće milost.

Sve je vrlo brzo završilo. Pobjednici su se šepirili pred carskom
ložom iz koje je car bacao novčiće onima koji su se dobro borili.

Gubitnici su skvrčeni beživotno ležali na pijesku, čekajući
da ih čistači arene izvuku van. Jedan ili dvojica još su se grčila u
smrtnom hropcu, vrišteći dok su pokušavali utrobu vratiti natrag u
trbuh. Nasmijani tribuni i hihotajuće djevojke kladili su se koliko
će im trebati da umru.

Mah, mah, mah! Boljele su me ruke.

— Dominuse*, želite li voća? — Rob je došao do Polijevo-
g lakta s pladnjem punim grožđa i smokava. Lepida je pokazala da

* (lat.), gospodine (nap. ur.)

želi još vina. Vidjela sam da su i u svim ostalim patricijskim ložama ljudi sjeli i brbljali. U redovima iznad loža, plebs se hladio lepezama i tražio pogledom trgovce koji su jurili okolo s kruhom i pivom. U svojoj se carskoj loži car nalaktio, bacajući kockice sa svojim čuvarima. Jutro je proletjelo. Nekima se otegnulo.

I u podnevnoj pauzi u areni je bilo radno. Mrtvi su gladijatori odvučeni na kolima, krvave mrlje izravnane su grabljama, a stražari su u arenu izveli ljude koji su vukli okovane noge. Robovi, kriminalci, zatvorenici, svi osuđeni na pogubljenje.

— Oče, mogu li dobiti još vina? Ovo je posebna prilika!

Dolje u areni, čovjek na čelu kolone okovanih ljudi trepnuo je kad su mu u ruke tutnuli tupi mač. Gledao ga je tupog pogleda i povijenih leđa dok ga je čuvar gurao naprijed. Umorno se okrenuo i udario oštricom okovanog čovjeka iza sebe. Tupom oštricom jer je udarao dosta dugo. Čovjekovi su se krici jedva čuli od žamora s tribina. Činilo se kao da nitko ne obraća pozornost na arenu.

Dva su stražara grubo razoružala prvoga roba i dodala mač sljedećem u redu. Ženi. Ubila je muškarca, grubo mu prerezavši grkljan. Potom su i nju razoružali, a zatim je nju ubio sljedeći u redu, bezuspješno joj pokušavajući probosti srce. Trebalo mu je desetak uboda tupim mačem.

Promatrala sam okovanu vrstu. Bilo je tu možda dvadesetak zatvorenika. Starih i mladih, muškaraca i žena, povijenih ramena i nogu koje su vukli. Samo je jedan stajao uspravno, ljudina koja je gledala oko sebe praznim pogledom. Čak se i s tribina moglo vidjeti tragove posjeklina od biča na njegovim golim leđima.

— Oče, kada je na redu Belerfontova borba? Jedva čekam vidjeti što može učiniti protiv onog Tračanina...

Stražari su dodali tupi mač čovjeku s ožiljcima. Podignuo ga je na tren svojim okovanim rukama i zatim zamahnuo. Njemu nije trebalo više udaraca. Ubio je čovjeka ispred sebe jednim učinkovitim udarcem. Lecnula sam se.

Stražar u areni posegnuo je za mačem, a veliki je čovjek s ožiljcima ustuknuo korak natrag, podignute oštrice. Čuvar je nestrpljivo ispružio ruku i onda je sve otišlo k vragu.

— Daj taj mač ovamo! — reče čuvar.

Stajao je raširenih nogu na vrućem pijesku, glasno uvlačeći zrak u svoja sasušena pluća. Sunce mu je peklo gola ramena, a mogao je osjetiti i svako pojedinačno zrnce pijeska ispod svojih bosih, tvrdih stopala. Znoj mu je grizao zapešća i gležnjeve ispod zahrđalih lisičina. Ruke su mu čvrsto držale dršku mača.

— Predaj mač — naredio mu je stražar. — Zadržavaš predstavu. Zurio je u njega staklenim očima.

— Daj — ovamo — taj — mač! — Rekao je i naređivački ispružio ruku.

Odsjekao ju je.

Stražar je vrisnuo. Krv je zablistala na podnevnom suncu. Drugi su čuvari pohitali.

Nije držao mač više od deset godina. Predugo, rekao bi, da se ičega sjeća. No, prisjetio se. Pokretan bijesom, svega se brzo prisjetio — slatke težine drške mača u rukama, ugriza oštrice u kost, bijesa crnoga demona koji prekrije oči i šapuće u uho.

Pobij ih, govorio je. Sve ih pobij!

Prvoga je stražara dočekao divljački, veselim nasrtajem. Mačevi su se sudarili uz tupu škripu. Udarao je svakim mišićem, osjećajući kako mu se tijelo izvija kao dobar luk, i vidio strah u očima stražara kad je osjetio snagu na drugoj strani oštrice.

Ovi Rimljani, sa svojim perjanicama, i ponosom, i sjajnim oklopima, nisu ni mislili da rob može biti toliko snažan. S još dva napada pretvorio je čuvaru u hrpu trzavog mesa na pijesku.

Još Rimljana, plavih mrlja s njihovim pernatim perjanicama. Stražar je pao grčeci se kad mu je tupo željezo progridlo tetivu u pregibu iza koljena. Uz jasan vrisak.

Uživao je u tome. Nasrnuo je na još jedan prsni oklop. Oštrica je uredno kliznula kroz izrez za ruku. Još jedan pali štit, još jedan vrisak.

Nije dosta! — šaputao je demonski glas. *Nije dosta!*

Osjetio je muklu bol u leđima kad ga je oštrica duboko zarezala. Nasmiješio se i okrenuo sasjeci nekoga divljački. Rob je najgrublju kožu imao upravo na leđima, ali ti ljudi nisu to znali — ljudi čije su vinograde čuvali zarobljeni ratnici iz Galije, a krevete grijale ropkinje iz Tracije. Ništa oni nisu znali. Sasjekao je stražara i osjetio njegovu krv u svojoj gruboj bradi.

Nije dosta!

Nebo se zavrtjelo i pobijelilo kad ga je nešto straga udarilo u glavu. Zateturao je, okrenuo se, podignuo oštricu i osjetio kako mu je cijela ruka utrnula kad ga je stražar udario izbočinom željeznoga okruglog štita u lakat. Kao iz daljine gledao je kako mu mač pada iz ruku, osjetio kako pada na ruke i koljena dok mu balčak mača udara u lubanju. Znoj mu je kapao u oči. Kiseo, gorak. Uzdahnuo je dok su ga oklopljene čizme udarale u bok, dok se crni demon u njegovoj glavi okrenuo protiv sebe, kao zmija koja proždire vlastiti rep. Bio je to poznati put. Put kojim je kročio toliko puta sve ove godine pod bičevima i lancima. S mačem u ruci sve je bilo jednostavno.

Nije dosta! Nikad dosta!

Kroz zvuk lomljenja kostiju začuo je huku. Snažnu, bezličnu huku nalik na razbijanje mora. Prvi je put pogledao prema van i ugledao njih: gledatelje, tisuće njih nakrcanih u redove i redove tribina. Senatore u grimizom optočenim togama. Gospođe u stolama od sjajne svile. Svećenike u bijelim haljama. Toliko njih... zar na svijetu doista ima toliko ljudi? Vidio je lice dječaka koje iskače iz gomile u prvom redu, suludo jasno, dječaka u finoj togi kako više s punim ustima smokava — i plješće.

Svi su pljeskali. Velika je arena odzvanjala pljeskom.

Zamućenim je pogledom ugledao carski balkon. Bio je dosta blizu da vidi plavokosu djevojku blijedoga, prestravljenog lica, jednu od carevih nećakinja... dosta blizu da vidi cara, njegov purpurni ogrtač, njegov pogled pun uživanja... dosta blizu da vidi kako car nehajno podiže ruku.

Ispruženom je rukom pokazivao znak milosti.

— *Zašto?* — pomislio je. — *Zašto?*

Nakon toga svijet je nestao.

Lepida nije prestajala govoriti dok sam je te večeri odijevala za krevet — ali ne o igrama, naravno. Sva ta smrt i krv već su bile lanjski snijeg. Njezin je otac spomenuo nekog senatora koji bi mogao postati njezin suprug, pa je samo o tome govorila.

— Senator Marko Norban, tako se zove, i *grozno* je star. — Jedva sam čula i riječ.

Rob s ožiljcima na leđima. Britanac, Gal? Borio se tako divljački, vitlajući mačem poput Golijata, zanemarujući vlastite rane. Režao je čak i kad su ga oborili, nije mu bilo važno hoće li živjeti ili umrijeti, samo ih je želio što više povesti sa sobom u smrt.

— Tea, oprezno s tim biserima! Vrijede tripit više od tebe.

Vidjela sam na stotine robova poput njega, služila s njima i izbjegavala ih. Previše su pili, mrko gledali svoje gospodare i bili bičevani za nevolje koje su izazivali, a radili su što su manje mogli. Muškarce se moralo izbjegavati u tihim kutovima kuće gdje nitko ne bi mogao čuti kad bi navalili na vas. Nasilnici!

Pa zašto sam onda iznenada zaplakala kada su ga oborili u areni? Nisam plakala kada su me prodali Lepidi. Nisam plakala ni kada sam gledala pokolj gladijatora i jadnih izbezumljenih životinja. Zašto sam onda plakala za nasilnikom?

Nisam mu čak ni ime znala.

— Ja ne mislim da je car Domicijan nešto osobito naočit, ali teško je to reći izdaleka, zar ne? — Lepida se namrštila zbog napuklog nokta. — Voljela bih kad bismo imali naočitog, elegantnog cara, umjesto ovih ravnodušnih sredovječnih muškaraca.

Car. Zašto mu je bilo stalo spasiti napola mrtvoga roba? Svjetina je pljeskala tražeći njegovu smrt, isto onoliko koliko i za predstavu koju im je priredio. Zašto ga je spasio?

— Tea, idi! Ne želim te više. Večeras si doista glupa.

— Kako želite! — rekla sam na grčkom i utrnula svjetiljku. — Ti jedna, osorna mala rospijo!

Hodala sam, teturajući, niz hodnik, naslanjajući se na zasjenjene stupove, tražeći ravnotežu, pokušavajući ne misliti na svoju

plavu posudu. Nije dobro da si pustim krv dvaput u istom danu, ali hej, željela sam to.

— O, Tea! Baš ono što trebam.

Gledala sam mutno u duplog Kvinta Polija koji me zvao u svoju ložnicu i na srebrni naslonjač za spavanje. Zatvorila sam oči, prigušila zijevanje i nadala se da neću zaspati usred njegova puhanja i ljutitog praskanja. Od ropkinja se ne očekuje da budu ushićene, ali očekuje se da budu vesele. Tapkala sam ga po ramenu dok se on trsio po meni. Usne su mu se odvajale od zuba kao muli za vrijeme čina... kako god ga želite nazvati.

— Tea, ti si tako dobra djevojka! — Pospano je lupkao po mojem boku. — Idi sada!

Protresla sam tuniku i šmugnula kroz vrata. Sutra će mi vjerojatno udijeliti novčić.